

ΤΡΙΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ¹

Μου τέθηκαν τρία καίρια ερωτήματα για την ζωή, την προέλευσή της και την αλήθεια της από κάποιους φίλους «εντευζόμενους» και, πολύ απλά και αυθόρμητα, για τα τόσο μεγάλα ζητήματα που τα ερωτήματα αυτά αγγίζουν, έχω να απαντήσω λακωνικά τα εξής.

1. Ποιος δημιούργησε ή πως δημιουργήθηκε το σύμπαν;

Στο πανάρχαιο ανθρώπινο ερώτημα περί κοσμογονίας και δημιουργίας του σύμπαντος (κόσμου) συναντούμε διάφορες και ποικίλες απαντήσεις, φιλοσοφικές, θρησκευτικές και επιστημονικές, οι οποίες όμως δεν συμπίπτουν μεταξύ τους ως προς το περιεχόμενό τους και την προοπτική τους. Γι' αυτό και το ερώτημα παραμένει ανοικτό μέχρι σήμερα και για αυτόν τον λόγο, επίσης, επανέρχεται συνεχώς, τίθεται και ξανατίθεται σε πανανθρώπινο προσκήνιο. Για εμένα προσωπικά, δίπλα στις αναρίθμητες και πολυποίκιλες απαντήσεις, ενδεδειγμένη απάντηση συνιστά η βιβλική προοπτική περί κοσμογονίας και δημιουργίας του σύμπαντος κόσμου, καθώς η προοπτική αυτή όχι μόνον επαληθεύεται πρακτικά αλλά έχει και αντίκρουσμα ζωής, όπως θα δούμε παρακάτω και από τα άλλα δύο συνδυαστικά ερωτήματα και τις απαντήσεις τους, που ακολουθούν.

Υπάρχει πράγματι διαδεδομένο σε όλους τους λαούς αυτό το ερώτημα, το οποίο το έθεσαν οι φιλόσοφοι πρώτοι ήδη από την αρχαιότητα. Στη συνέχεια υιοθέτησε το ίδιο ερώτημα και η Θεολογική Γραμματεία και οι σύγχρονοι φιλόσοφοι, και πολλοί άλλοι, καθώς και επιστήμονες, διευρύνοντας λίγο την προοπτική του και θέτοντάς το ακόμη ποιο πλατειά: *από που ερχόμαστε και που πηγαίνουμε*. Είναι ένα ερώτημα όντως καίριο και πολύ σημαντικό για τη ζωή μας και την προοπτική της, το οποίο απασχολεί τον άνθρωπο σε κάθε εποχή τόσο προσωπικά όσο και συλλογικά.

¹ Δημοσιευθὲν ἐν Κώστ. Πέτρου (ἐπιμ.), *Τὸ βιβλίον τῶν ἀπλῶν Ἐρωτημάτων*, Ἀθήνα, ἐκδ. Ἐντύποις, 2020, σελ. 113-130.

Πριν ξεκινήσω την ανάπτυξη και την ανάλυση της απάντησής μου, θα παραθέσω ένα μικρό διάγραμμα, το οποίο θα βοηθήσει πάρα πολύ να καταλάβουμε αυτό που τίθεται ως ερώτημα από την αρχή. Όταν διαβάζουμε την Αγία Γραφή και τη Βιβλική Γραμματεία, και εννοώ την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, συναντάμε ένα ορατό σχήμα που διακρίνει τρία ασύμμετρα *φάσματα*.

Προ-αιώνιο [(α) Τριαδικός Θεός και (β) Δημιουργία] – Ιστορία – Έσχατα

Με βάση αυτό το σχήμα, χαράσσουμε νοητά δύο κάθετες γραμμές, οι οποίες θα χωρίσουν τρία μεγάλα και επώνυμα για τη Θεολογία φάσματα, τρία νοητά φάσματα-καταστάσεις, με τρεις αντίστοιχες έννοιες που τα χαρακτηρίζουν, όπως φαίνονται στον πίνακα: **Προαιώνιο-Ιστορία-Έσχατα**, με το «Προαιώνιο» να σημαίνει το πριν από τη Δημιουργία του κόσμου, με την «Ιστορία» να ταυτίζεται με τον κόσμο μας, το [πτωτικό] κτιστό, και, τέλος, με τα «Έσχατα» να ταυτίζονται με την Βασιλεία του Θεού, η οποία δεν είναι τίποτε άλλο παρά το γεγονός της επιθυμητής και αμοιβαίας κοινωνίας ανθρώπου και Θεού, η απόλυτη και έσχατη κοινωνία μας με τον Θεό. Πάνω σε αυτή την προτεινόμενη βιβλική δομή, μας αποκαλύπτεται ένας κόσμος, ο οποίος δεν είναι πάντοτε προφανής έξω από το θεολογικό κοίταγμα. Άρα, εξ ορισμού, θα χρησιμοποιήσουμε ως μεθοδολογία, ως δρόμο, ως οδηγό, ως ποδηγέτη τη Θεολογία. Μία θεολογική μεθοδολογία απάντησης, όμως, που θα μας «βγάλει» λίγο *έξω από το πλαίσιο και το φάσμα της Ιστορίας* (= του κόσμου μας), εντός της οποίας ζούμε και εντός της οποίας γεννήθηκε (και) το τεθέν ερώτημα, ενώ οι φιλοσοφικές και επιστημονικές απαντήσεις που δίδονται στο ίδιο ερώτημα παραμένουν όλες και εξαντλούνται απαντητικά, και αποκλειστικά, *μέσα στο πλαίσιο και το φάσμα της Ιστορίας*. Με άλλα λόγια, η θεολογική μεθοδολογία προσεγγίζει το ερώτημα με τρόπο που θυμίζει τον Αρχιμήδη, όταν ανακάλυψε τον μοχλό πρώτου είδους, όπως λέμε στη Φυσική, ο οποίος διατύπωσε την περίφημη φράση, απευθυνόμενος προς τον (*Ένα του Ενοθεισμού*) Θεό: «Δῶς μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γᾶν κινάσω»· δώσε μου, λέει, έναν τόπο να σταθώ *έξω από τη γη* και θα κινήσω όλη τη γη. Αυτό που ζήτησε ο Αρχιμήδης ως αίτημα, και, εννοείται, ...«δεν το κατάφερε»!, το ζήτησαν και οι φιλόσοφοι εντός της Ιστορίας. Ζήτησαν και αυτοί «έναν τόπο να πατήσουν» και δεν τα κατάφεραν. Αυτόν τον «τόπο» επιζητά και η Επιστήμη, μέσα από την τριπλή μεθοδολογία της: την παρατήρηση, το πείραμα και τον μαθηματικό λογισμό. Αυτόν τον «τόπο» μάς τον προσφέρει η Θεολογία –ή

καλύτερα η *Θεανθρωπολογία*–, η οποία και θα μας συνδράμει στην αναζήτηση της αναμενόμενης απάντησης. Θα βγούμε, λοιπόν, «έξω από τον χώρο (= Ιστορία)», και θα πλαισιώσουμε θεολογικά την Ιστορία με μία θέασή της «εκ των έξω». Αυτή τη δυνατότητα μάς τη δίδει πράγματι (μόνον) η Θεολογία.

Όπως βλέπουμε, λοιπόν, στο διάγραμμα, οι δύο γραμμές χωρίζουν τρία μεγάλα φάσματα, τα οποία οι Πατέρες τα αποκαλούν, τόσο για να τα ονοματίσουν όσο και να τα διακρίνουν, με τους όρους που αναγράφονται ακριβώς εκεί. Ας δούμε τα φάσματα αυτά ένα προς ένα, για να αντιληφθούμε τι σημασία έχουν αυτά για εμάς και για την αναζητούμενη απάντηση. Και θα δούμε μέσα από την προσέγγιση αυτή πόσο απλά οι Πατέρες οραματίστηκαν να δώσουν απαντήσεις στα αδιέξοδα αλλά και στις δυσκολίες που είχαν οι φιλόσοφοι, οι επιστήμονες καθώς και οι άνθρωποι στην καθημερινότητά τους. Και τέλος, στο πλαίσιο αυτό θα διαπιστώσουμε ότι ο Θεός έδωσε μία προοπτική στη Δημιουργία και ουσιαστικά δημιούργησε και εμάς, ακριβώς γιατί θέλει κάπου να μας οδηγήσει. Αυτή την πορεία θα δούμε εδώ πολύ σύντομα, και μέσα από αυτό το κοίταγμα θα προκύψει αβίαστα και η αναμενόμενη απάντηση.

Με τον όρο **1-Προ-αιώνιο**, πριν από τους κτιστούς αιώνες, οι Πατέρες θέλησαν να αποδώσουν την κατάσταση, –αν ήταν κατάσταση–, πριν από τη Δημιουργία. Αρα, βρισκόμαστε σε μία κατάσταση πριν να δημιουργηθεί ο άνθρωπος, όπου υπάρχει μόνον ο τριαδικός Θεός, τα Τρία Πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, «ασύγχυτα και αδιαίρετα μεταξύ τους», και δεν υπάρχει τίποτε άλλο, το απόλυτο μηδέν. Κάποια στιγμή –αν αυτό ήταν “στιγμή”–, αυτή η τριαδική Κοινωνία Προσώπων, όπως την αποδίδει πολύ ωραία η Γένεση, το πρώτο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης, έλαβε μία απόφαση (και οι λέξεις στιγμή και απόφαση, όπως και φάσμα, είναι ανθρωπομορφικές· εισάγουμε στη ζωή του Θεού την τριαδική ανθρωπομορφισμούς, λόγω της αδυναμίας του ανθρωπίνου κτιστού λόγου να πει και να περιγράψει κάτι περισσότερο από την άκτιστη κατάσταση του Θεού). Απλώς εδώ θα δείξουμε περισσότερο τι έχει κάνει ο Θεός παρά θα περιγράψουμε ουσιαστικά, γιατί δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αυτό το πράγμα επακριβώς, λόγω του ότι ξεφεύγει από τη δική μας διάσταση. «Αποφασίζει», λοιπόν, ο τριαδικός Θεός να κάνει αυτό που μας λέει η Παλαιά Διαθήκη, η Γένεση: «...ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ’ ὁμοίωσιν» (Γεν. 1, 26), και οὕτω καθ’ εἰρήσιν.

Βρισκόμαστε πριν από την Ιστορία. Η Ιστορία δεν υπάρχει, ούτε το άλλο φάσμα με τα Έσχατα, που βρίσκεται παραδίπλα. Βρισκόμαστε στο Προαιώνιο, το πρώτο και μόνο φάσμα, και εκεί ο Θεός δημιουργεί συνολικά (αυτό που θέλει να

σημάνει και η λέξη, το ρήμα *δημιουργώ*) τη Δημιουργία, σύνολη τη Δημιουργία με την έκτη μέρα να δημιουργεί τον άνθρωπο και να τον προσκαλεί να προσλάβει, όντας ο ίδιος η κορωνίδα της Δημιουργίας, σύνολη τη Δημιουργία και να την φέρει σε *οντολογική κοινωνία* με τον Θεό. Τί συμβαίνει όμως εδώ; Εδώ έχουμε ένα στοιχείο ιδιαίτερο, ότι ο Θεός θέλει να οικοδομήσει τις σχέσεις Του με τον άνθρωπο και με τη Δημιουργία σε μια βάση *ελευθερίας και αγάπης, ετερότητας και κοινωνίας*, γι' αυτό και δημιουργεί τον άνθρωπο ως *ετερότητα*, ως κάτι έξω από αυτόν, διαφορετικό από αυτόν, *ετερούσιο*, και τον καλεί ελεύθερα να έλθει σε κοινωνία μαζί Του. Εμείς, επομένως, είμαστε δημιουργημένοι, *κτιστοί*, ενώ ο Θεός είναι *άκτιστος*. Άρα, στο πρώτο φάσμα, εκεί έχουμε τον Θεό, τον άκτιστο Θεό, έχουμε το *άκτιστο* μόνο Του (α), το οποίο προβαίνει, από ένα σημείο και μετά, σε μία ενέργεια, για να δημιουργήσει το *κτιστό*, δημιουργεί δηλαδή εμάς τους ανθρώπους, δημιουργεί σύνολη τη Δημιουργία (β).

Ποια θα ήταν η συνέχεια, και τι θα γινόταν, εάν όντως συνέβαινε ακριβώς αυτό που ο Θεός οραματίστηκε; Θα είχαμε μία πορεία, η οποία θα περνούσε απ' ευθείας από το Προαιώνιο στα Έσχατα, χωρίς να διαμεσολαβήσει η Ιστορία (που προέκυψε με την *πτώση* του κτιστού). Δηλαδή θα δημιουργείτο μία κοινωνία ανάμεσα στον Θεό και τη Δημιουργία δια μέσου του ανθρώπου, η οποία *κοινωνία* θα μας έφερε σε μία εσχατολογική κατάσταση αμετάβλητη, που χαρακτηρίζεται από τη Βίβλο ως *Έσχατα* και ως *Βασιλεία*. Μια λεπτομέρεια εδώ έχει τη σημασία της. Το αρχικό σχέδιο του Θεού ουσιαστικά ήταν από το Προαιώνιο, το οποίο συμπεριλαμβάνει σύνολη την προ-πτωτική Δημιουργία, να περάσουμε κατ' ευθείαν στα Έσχατα, χωρίς να μεσολαβήσει η Ιστορία. Η επιλογή του ανθρώπου που υιοθέτησε ελεύθερα έναντι του Θεού, δηλ. η επιλογή απομάκρυνσης και η αυτονομημένη υπαγωγή σύνολης της Δημιουργίας στον εαυτό του, χωρίς την κοινωνιακή αναφορικότητα στον Δημιουργό Θεό, άλλαξε την πορεία των πραγμάτων. Δεν θα προέκυπτε, επομένως, η Ιστορία στην πτωτική της μορφή, δεν ήταν στο αρχικό σχέδιο του Θεού και δεν την είχαμε ανάγκη.

Στη συνέχεια θα προσεγγίσουμε δειγματοληπτικά την προέλευση της Ιστορίας, για να αντιληφθούμε συνολικά τόσο την όλη πορεία των καταστάσεων όσο και τον συσχετισμό των τριών φασμάτων. Εδώ χρειαζόμαστε ένα παράδειγμα, για να γίνει κατανοητό από το τεθέν ερώτημα το περιεχόμενο του *σύμπαντος κτιστού* στη σημερινή πτωτική του μορφή και κατάσταση. Να φανταστούμε ότι στην άκρη μίας αίθουσας υπάρχει μία εστία φωτιάς, ένα τζάκι, όπου καίει ατέρμονα η φωτιά. Τη

στιγμή που έξω υπάρχει κρύο και παγωνιά, η φωτιά μέσα έχει μία θερμαντική ικανότητα, η οποία βοηθάει εκείνο τον άνθρωπο που βρίσκεται κοντά της, που βρίσκεται σε *ζωτική κοινωνία μαζί της*, να του δίδει δύναμη και να τον ενισχύει υπαρκτικά, για να ζει. Στο απλό αυτό παράδειγμα, να ταυτίσουμε την ατέρμονη φωτιά με το *άκτιστο* και τον άνθρωπο με το *κτιστό*, για να αντιληφθούμε ότι το άκτιστο έχει τη ζωή από μόνο του *αυθύπαρκτα, αυθυπόστατα και αυτόφωτα*, ότι το άκτιστο έχει αυτή την ιδιότητα να εκπέμπει ζωή, να δίνει ζωή, να προσφέρει ζωή, να χαρίζει ζωή. Αυτή τη ζωή χάρισε το άκτιστο στο κτιστό, το οποίο, ως κτιστό και ως δημιουργημα, είναι *ετεροϋπόστατο και ετερόφωτο*... Για να επιστρέψουμε στο παράδειγμα, η φωτιά προτείνει στον άνθρωπο· «μείνε κοντά μου, μείνε σε *κοινωνία μαζί μου*. Μένοντας κοντά μου, θα παραμείνεις εν ζωή, θα ζεις αιώνια, συνεχώς και για πάντα. Εάν απομακρυνθείς από εμένα, ελεύθερος είσαι να το κάνεις, απλώς σου επισημαίνω ένα πράγμα μόνο. Ότι η απομάκρυνση από την εστία της φωτιάς, δηλ. η διακοπή κοινωνίας μαζί της, θα έχει ως οντολογική συνέπεια να βρεθείς μόνος σου εκεί όπου θα υπάρχει *παγωνιά* (= η *απουσία* της ζωηφόρου θερμαντικής φωτιάς) και δεν θα μπορέσεις να κρατηθείς εν ζωή, με αποτέλεσμα να διαφθαρεί και απολεστεί η ζωή σου, να εκμηδενιστεί και να επέλθει ο θάνατος. Δηλαδή, η σχέση κοινωνίας του *κτιστού* με την πηγή της ζωής, το *άκτιστο*, θα του πρόσφερε αιωνιότητα». Με άλλα λόγια, το κτιστό, ο άνθρωπος με σύνολη τη Δημιουργία, είχε δύο επιλογές εν πλήρει ελευθερία: ή να μείνει κοντά στο άκτιστο από ελεύθερη επιλογή κοινωνίας μαζί του και να ζήσει αιώνια, ή να κινηθεί, και πάλι ελεύθερα, αυτονομημένα και μακριά από το άκτιστο, το οποίο θα είχε η απομάκρυνση ως συνέπεια τον οντολογικό θάνατο.

Εδώ, ουσιαστικά, προσπαθώ με έναν άλλο, απλό και διλημματικό τρόπο να αποδώσω τα νοήματα, τα οποία υπάρχουν οπωσδήποτε *ανθρωπόμορφα, λακωνικά και αφαιρετικά* μέσα στη Γένεση. Εκεί, λοιπόν, ο Θεός είπε στον άνθρωπο· «μείνε μαζί μου», «μείνε σε *κοινωνία* μαζί μου». Μένοντας αρχικά μαζί Του, αρχίζει να αποκτά μια κοινωνία προσωπική με το άκτιστο. Και θυμάστε, παρουσιάζει εκεί η Γένεση ότι κάθε απόγευμα ο Θεός ...περπατούσε, (ο Θεός δεν έχει πόδια), όπως στο σημείο που βρισκόμαστε, στο Προαιώνιο, δεν υπάρχει ο χρόνος («κάθε απόγευμα...») με την έννοια που τον έχουμε τώρα, καθώς επίσης και ο Παράδεισος στον οποίο αποδίδουμε ως χώρο, δεν έχει την αίσθηση ο χώρος, όπως τον γνωρίζουμε τώρα, γιατί όλα αυτά είναι πτωτικά, είναι αποδώσεις μετά την πτώση. Έχουμε, λοιπόν, εδώ τον Θεό, ο οποίος *αρχίζει και κινείται (οντολογική κίνηση) στην προοπτική της κοινωνίας με τον άνθρωπο* και καθημερινά ανανεώνει και διατηρεί αυτή την επαφή. Κάποια στιγμή

λέει στον άνθρωπο· «θα μείνετε μέσα σε αυτόν εδώ τον χώρο της συνάντησής μας, αυτός είναι ο χώρος ο κοινός (αυτό σημαίνει βιβλικά, ως προοπτική, η λέξη Παράδεισος), μέσα στον οποίο θα κοινωνούμε, απλώς δεν θα πάτε να φάτε από το δέντρο της γνώσης του καλού και του κακού. Τι του ζήτησε εκείνη την ώρα· του έθεσε ο Θεός ένα σημείο, για να του δώσει τη δυνατότητα να ενεργήσει ελεύθερα και ανεπηρέαστα, σαν αυτό το σημείο που ανέφερα και εγώ με το παράλληλο παράδειγμα με την εστία της φωτιάς. Του το είπε ο Θεός, και είναι σαν να του έλεγε· «μην απομακρυνθείς από μένα, γιατί αν απομακρυνθείς και διακόψεις την κοινωνία μαζί μου, αυτή η απομάκρυνση θα έχει συνέπειες υπαρξιακές, αρνητικές συνέπειες οντολογικές, και θα πεθάνεις».

Ο άνθρωπος, επειδή θεωρεί ότι μπορεί και μόνος του να πορευθεί, εξέρχεται από την κοινωνία με το άκτιστο και απομακρύνεται από τον Θεό. Βγαίνοντας όμως έξω από «την αίθουσα με την εστία της φωτιάς», από το ζωηφόρο άκτιστο, ενώ στην αρχή αρχίζει να νιώθει ότι μπορεί να πορευθεί και μόνος μου, θεώρησε ότι δεν χρειαζόταν να έχει επαφή με την «εστία». Αλλά η «απουσία φωτιάς» (= μη κοινωνία με το άκτιστο) προκάλεσε την κατάσταση αδυναμίας να μπορεί να πορευθεί αυτόνομα, γιατί έχασε την επαφή με το ζωοδότη Θεό. Λαμβάνει, λοιπόν, ελεύθερα αυτήν την απόφαση ο άνθρωπος και απομακρύνεται από τον Θεό και προχωρά έξω από την κοινωνία και μακριά από τον Θεό. Αυτό είχε ως συνέπεια αυτό που εμείς γνωρίζουμε ήδη από την Παλαιά Διαθήκη, να χάσει δηλ. ο άνθρωπος την οντολογική επαφή, να χάσει την υπαρξιακή κοινωνία με τον Θεό, η οποία τον έτρεφε υπαρξιακά. Και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχουμε αυτό που αποκαλείται «πτώση του ανθρώπου» και την «ανάδυση της Ιστορίας». Δηλαδή τι σημαίνει πτώση; Είναι η στιγμιαία απόφαση που έλαβε ο άνθρωπος και είπε ότι πορεύομαι από εδώ και πέρα αυτόνομα και μόνος μου. Αυτό ήταν η ελεύθερη επιλογή του, αλλά που ουσιαστικά σήμαινε ότι δεν ήθελε να κρατήσει την κοινωνία του με το Θεό. Και ο Θεός τον άφησε ελεύθερο. Άρα, εδώ δημιουργείται ένα ρήγμα, όπου ο άνθρωπος περιέρχεται σε κατάσταση πτωτική, σε κατάσταση οντολογικής πτώσης, οπότε και η ανθρωπότητα ακολουθεί πλέον μία άλλη πορεία.

Από εκείνη την ώρα αρχίζει η 2-**Ιστορία**. Πώς συνέβη αυτό; Αυτό θέλω λίγο να το εξηγήσουμε. Μόλις ο Αδάμ και η Εύα πλησιάσανε στο δέντρο που είχε αυτόν τον καρπό που ο Θεός τους έβαλε ως όριο για να αναδειχθεί η ελευθερία τους, τους είπε· «από αυτό το δέντρο να μην φάτε». Αυτό που λέει ο Θεός εκεί, θα μπορούσε να το πει με τον εξίσου απλό τρόπο. Και αυτό, επειδή κάποιοι παρεξηγούν το

συγκεκριμένο γεγονός και δεν μπορούν να αντιληφθούν τι ακριβώς ο Θεός ήθελε να κάνει εκείνη την ώρα. Θα μπορούσε να τους πει το εξής απλό: «Δεν θα κρατήσετε με το δεξί σας χέρι το αριστερό σας αυτί. Μην κάνετε αυτή την κίνηση· εάν κάνετε αυτή την κίνηση, θα πεθάνετε». Ήταν μία μορφή υπενθύμισης και μια μορφή, που θα θέλησε ο Θεός να εγκαθιδρύσει, κοινωνίας και σχέσης με τον Θεό, με κριτήρια ελευθερίας και ελεύθερης επιλογής. Ποιά ήταν η προοπτική; Αυτή που υπήρχε στο Προαιώνιο: να αναλάβει ο άνθρωπος όλη συνολικά τη Δημιουργία και να την προσφέρει στον Θεό. Αντί αυτού, όμως, ο άνθρωπος απέκοψε την κοινωνία μαζί του, με σκοπό να συνδέσει αποκλειστικά τη Δημιουργία με τον εαυτό του, θεωρώντας ότι θα αποκτήσει έτσι ο ίδιος ιδιώματα του Θεού («θα γίνει και αυτός θεός», όπως επισημαίνει η Γένεση). Αυτό είχε ως συνέπεια να απολεσθεί η αναφορικότητα, ως γενεσιουργός πηγή ζωής, και να χάσει ο άνθρωπος και τη Δημιουργία και τον εαυτό του, μετατρέποντας το *δημιουργικό κτιστό σε πτωτικό κτιστό*.

Έτσι, προέκυψε το πτωτικό κτιστό, ο *κόσμος*, όπως τον χαρακτήριζαν οι φιλόσοφοι στην αρχαιότητα, ένα επιφανόμενο αυθύπαρκτο κόσμημα. Άρα δεν περιμένουμε τους Επιστήμονες σήμερα να μας πουν ότι το σύμπαν έγινε μόνο του· το συνέλαβαν ήδη με αυτόν τον τρόπο από αρχαιοτάτων χρόνων οι φιλόσοφοι. Εμείς, όμως, ακολουθώντας όχι τη φιλοσοφική οδό και ορολογία, αλλά τη βιβλική, δεν (θα) τον αποκαλούμε *κόσμο* αλλά τον αποκαλούμε *κτίση* (= *κτίστηκε, δημιουργήθηκε* από Κάποιον), τον αποκαλούμε *πλάση* (= *πλάστηκε* από Κάποιον). Οι θεολόγοι, ωστόσο, παρασύρθηκαν από τους φιλοσόφους και μιλούν για *κοσμολογία*, ενώ εμείς εδώ δεν μιλούμε για *κοσμολογία* (= αυτόκλητα και αυθύπαρκτα εμφανισθέντα κόσμο), αλλά μιλούμε για *κτισιολογία* (= ετερόκλητα και ετερογενώς δημιουργηθείσα κτίση) Δυστυχώς, αυτός ο όρος δεν πέρασε στην καθημερινή μας γλώσσα αλλά ούτε και στην εγκυκλοπαιδική καταγραφή. Πράγματι, εδώ έχουμε ένα ζήτημα, διότι από αυτή τη στιγμή διαφοροποιούμαστε από τους φιλοσόφους και τους επιστήμονες. Οι φιλόσοφοι και οι επιστήμονες θεωρούσαν, όπως και θεωρούν, ότι ο *κόσμος* (= κόσμημα) έγινε με έναν τρόπο από μόνος του, έγινε με μία φυσική δυναμική, ήταν αποτέλεσμα μιας εξέλιξης ή μιας έκρηξης ή ο,τιδήποτε άλλο γεγονός στο οποίο απουσιάζει εξ ορισμού (επιστημονικό αξίωμα) ο Θεός με τον τρόπο που τον τοποθετεί η Αγία Γραφή στην *κτισιολογία*, και γνωρίζουμε εμείς. Αν δεχθούμε, όμως, φιλοσοφικά (*κόσμος*) ή επιστημονικά (*έκρηξη-εξέλιξη*) τον κόσμο, σημαίνει ότι ο κόσμος δεν έγινε από αγάπη για προσωπική κοινωνία (*βιβλική προοπτική*), αλλά έγινε αυτό που λένε και οι επιστήμονες κάποιες φορές *τυχαία*, όποτε και η ανθρώπινη ζωή

γίνεται *μοιραία* (η κυρίαρχη, καταπιεστική και αναπόφευκτη *μοίρα* των αρχαίων λαών, οπότε και ο άνθρωπος γίνεται *μοιραίος*). Επομένως, στην περίπτωση αυτή, χάνουμε την προοπτική ελευθερίας και αγάπης... Ωστόσο, το ζήτημα είναι καθαρά *μεθοδολογικό* για το κάθε θεολογικό, φιλοσοφικό ή επιστημονικό μέγεθος αντίστοιχα. Τόσο οι Φυσικές Επιστήμες όσο και οι Ανθρωπιστικές Επιστήμες (Φιλοσοφία, Ψυχολογία, Κοινωνιολογία), επειδή βρίσκονται ανεπτυγμένες αποκλειστικά και μόνο στο φάσμα της Ιστορίας, *μεθοδολογικά* αδυνατούν να αγγίξουν τα άλλα δύο φάσματα. Γι' αυτό και δεν αναμένει κανείς από όλες τις «Επιστήμες της Ιστορίας» να μπορούν δουν και να προσεγγίσουν κάτι στο εκατέρωθεν *επέκεινα* του πτωτικού κτιστού, να αναπτύξουν *εξωκτισιακή* θεώρηση και αντίληψη της ζωής.

Έτσι, αφήνουμε τη φιλοσοφική κοσμολογία και επιστρέφουμε στη βιβλική κτισσιολογία, η οποία προϋποθέτει στη βάση της *κοινωνία* σχέση με τον Θεό. Ο Θεός, λοιπόν, από *αγάπη*, την *αγάπη* (= *κοινωνία*) που ζουν τα τρία Πρόσωπα της Αγίας Τριάδος την δίδει, την προσφέρει μέσα από τη Δημιουργία Του και σε άλλα όντα και τα καλεί να μετάσχουν σε αυτή την *Αγάπη*, σε αυτή την *Κοινωνία* με τον Θεό. Μόνο πως αυτό που κάνει, και μας ενδιαφέρει πάρα πολύ εμάς αυτό από την αρχή, είναι, γι' αυτό χρησιμοποίησα τη λέξη *ετερότητα*, ότι τον δημιουργεί με ένα τέτοιο τρόπο που να μπορεί ελεύθερα εάν θέλει ο άνθρωπος να κοινωνήσει με τον Θεό ή να απομακρυνθεί από τον Θεό. Και, όπως ξέρουμε όλοι μας, ο άνθρωπος τελικά δεν διάλεξε την κοινωνία με τον Θεό, αλλά επέλεξε να αυτονομηθεί από τον Θεό και απομακρύνθηκε.

Στη συνέχεια, όπως γνωρίζουμε όλοι μας πολύ καλά, έχουμε την Έξοδο των Πρωτοπλάστων από τον *Παράδεισο* (= από την *άμεση κοινωνία* με τον Θεό). Εδώ συναντάμε ένα στοιχείο που μας ενδιαφέρει πάρα πολύ. Είναι το στοιχείο που σχετίζεται αναφορικά με την τωρινή κατάσταση και εικόνα του σύμπαντος. Ο Θεός, λέει η Αγία Γραφή, έντυσε τον Αδάμ και την Εύα με «*δερμάτινους χιτώνες*». Εδώ γίνονται διάφορες ερμηνείες από διάφορους και λένε ότι ο Θεός, επειδή ήταν *αγάπη*, τους φρόντισε με το να τους ενδύσει, για να μη κρυώνουν ή για να «*καταπολεμήσει τον γυμνισμό*» (sic), κττ. Η πατερική ερμηνεία και η αναφορά εδώ είναι ότι με τον όρο «*δερμάτινους χιτώνες*» τους έδωσε το *ανθρώπινο σώμα*, το οποίο έχουμε και οι άνθρωποι μέχρι σήμερα (πρβλ. άγιος Γρηγόριος Νύσσης). Αυτοί είναι οι *σάρκιννοι χιτώνες*, που σημαίνει ότι εκείνη την ώρα αλλάζει τρόπο ύπαρξης ο άνθρωπος, ο Αδάμ και η Εύα, και βέβαια σύνολη η Δημιουργία. Αυτό σημαίνει ότι αρχίζει να υπάρχει μία καινούργια κατάσταση, με χαρακτηριστικά τη φθορά και τον θάνατο, η

οποία φτάνει με τη μορφή που τη γνωρίζουμε σήμερα, και ότι η δυσκολία που έχουμε εμείς να δούμε τον Θεό με τα σάρκινά μας μάτια την αποκτά μόλις τότε και ο Αδάμ και η Εύα. Τα σάρκινά μάτια, όπως δεν αφήνουν εμάς να ατενίσουμε το άκτιστο, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο εμπόδισαν και τον Αδάμ και την Εύα από εκείνη τη στιγμή να ατενίσουν το Θεό.

Τα πράγματα από εδώ και πέρα είναι πιο απλά, γιατί βρισκόμαστε στον χώρο και το πεδίο της Ιστορίας. Έχουμε κάποια στοιχεία που θέλω λίγο να σταθούμε. Εμείς όλοι δεν έχουμε τη μοναδική εμπειρία την οποία έχει μόνον ο Αδάμ και Εύα. Ο Αδάμ και η Εύα είναι οι πιο τραγικές φιγούρες της Ιστορίας, γιατί έχουν την εμπειρία του Προαιώνιου και στη συνέχεια έχουν και την εμπειρία της Ιστορίας, καθώς αυτοί βρέθηκαν στο επίκεντρο της μεταλλαγής. Και εκεί κατάλαβαν τι σημαίνει «μην απομακρυνθείτε από εμένα, γιατί αν θα απομακρυνθείτε από εμένα», τους είπε ο Θεός, «θα πεθάνετε». Διάλεξαν αυτό τον δρόμο, αλλά από τη στιγμή εκείνη στην οποία αναφερόμαστε γνωρίζουν τον θάνατο αρχικά ως διακοπή κοινωνίας με τον Θεό, και αρχίζουν να ζουν μόνοι. Για προσέξτε εδώ να δείτε, έχουμε κάποια στοιχεία στη συνέχεια, τα οποία μας ενδιαφέρουν, γιατί χαρακτηρίζουν τη συνέχεια της ζωής μέχρι σήμερα. Πρώτο στοιχείο συνιστούν τα σάρκινά μάτια, δηλαδή η απόκτηση των πέντε αισθήσεων στην πτωτική τους μορφή, οι οποίες δεν μας επιτρέπουν να κοινωνήσουμε με το Θεό, όπως κοινωνούσαν οι Πρωτόπλαστοι με τον Θεό μέσα στο φάσμα του Προαιώνιου. Δεύτερο ορατό στοιχείο είναι οι άμεσες συνέπειες της διακοπής κοινωνίας, όπου ο άνθρωπος, μακριά από την «εστία της φωτιάς», το άκτιστο, αρχίζει να φθείρεται, «να παγώνει και πεθαίνει», και ούτω καθ' εξής... Τα λοιπά στοιχεία μας είναι γνωστά.

Εν κατακλείδι, η πρώτη απόφαση *κτίσης της Δημιουργίας*, του Σύμπαντος, βρίσκεται στο Προαιώνιο (προοπτική κοινωνίας με το δημιουργηθέν κτιστό). Η δεύτερη απόφαση του Θεού γεννάται μέσα στην Ιστορία (προοπτική σωτηρίας του πεπτωκότος ανθρώπου και πρόσληψής του στα Έσχατα και τη Βασιλεία). Με άλλα λόγια, ο Θεός θέλησε να μας περάσει από το *Προαιώνιο* κατ' ευθείαν στα 3-**Έσχατα**, χωρίς να περάσουμε από την Ιστορία. Δεν ήταν ο σχεδιασμός του Θεού η Ιστορία (και μόνον αυτήν μελετούν οι Επιστήμες σήμερα), δεν ήταν ο σχεδιασμός του Θεού η πτώση μας. Την πτώση δεν την προκάλεσε ο Θεός, την πτώση την προκαλέσαμε εμείς με την ελεύθερη επιλογή μας, με την άσκηση «αρνητικής ελευθερίας» μας (άγιος Γρηγόριος Νύσσης). Άρα, αλλάζουμε το σχέδιο του Θεού, και τότε ο Θεός παίρνει μία άλλη απόφαση. Η απόφαση είναι πώς θα οδηγήσει τον άνθρωπο τον πτωτικό, πως

θα τον παιδαγωγήσει, για να τον οδηγήσει στα Έσχατα ή, καλύτερα, να τον επαναφέρει, και πάλι ελεύθερα, στην προοπτική της κοινωνίας των Εσχάτων, εκεί που ήταν ο αρχικός Του στόχος. Γι' αυτό και τι κάνει; Την πρώτη φορά, στο Προαιώνιο, διάλεξε τον πρώτο Αδάμ με την κατάληξη που μόλις σκιαγραφήσαμε. Αυτή τη φορά στην Ιστορία, διαλέγει ένα άλλο πρόσωπο, τον Νέο Αδάμ (έτσι αποκαλείται ο Χριστός), ο οποίος με την ενσάρκωσή Του εντός της Ιστορίας θα υλοποιήσει αυτή τη (δεύτερη) «απόφαση» και θα συμμαζέψει όλη αυτή την πτωτική πορεία της ανθρωπότητας στην προοπτική των Εσχάτων. Η πορεία αυτή ανακεφαλαιώνεται στη Μεγάλη Εβδομάδα και την Κυριακή της Ανάστασης και στο επέκεινά της, όπου η Θεολογία αποκαλύπτει το αληθινό της πρόσωπο: το πέρασμα από τον θάνατο στη ζωή, από τον *ζωοποιό θάνατο* στη *λαμπροφόρο ανάσταση*, από τον πτωτικό θάνατο στην εσχατολογική ζωή, από τον πτωτικό θάνατο στην εσχατολογική ζωή, στα Έσχατα και την Βασιλεία, στην πλήρη και ολοκληρωμένη κοινωνία του κτιστού με το άκτιστο, την *οντολογική κοινωνία* του ανθρώπου με τον Θεό.

Θα σταματήσω εδώ τον λόγο μου, απλώς θα συνοψίσω με μια πρόταση, ότι έχουμε μπροστά μας τρία φάσματα: το **Προαιώνιο**, την **Ιστορία** και τα **Έσχατα**. Στο Προαιώνιο βρίσκεται ο Θεός και στο φάσμα του Προαιωνίου μάς δημιούργησε, για να μας καλέσει σε οντολογική κοινωνία μαζί Του και να περάσουμε μαζί με τον Θεό εν κοινωνία στα Έσχατα. Με άλλα λόγια, όταν θα επιτελείτο η κοινωνία του Θεού με τον άνθρωπο, τότε το Προαιώνιο θα μεταβαλλόταν σε Έσχατα, χωρίς να περάσουμε από το πτωτικό γεγονός της Ιστορίας. Επειδή, όμως, εμείς διαλέξαμε άλλο δρόμο, πήραμε μία άλλη πορεία ως αποτέλεσμα άσκησης της «αρνητικής ελευθερίας», γι' αυτό τον λόγο έχουμε την πτώση και τη γένεση της Ιστορίας και του σύμπαντος κόσμου με τη μορφή που το γνωρίζουμε σήμερα, και πάνω εκεί ήταν ο Χριστός που μας προσλαμβάνει με την Ενσάρκωσή του, και, μέσω της Ανάστασής Του, μέσω του δικού Του *Πάσχα* (= διάβαση), μας οδηγεί *μυστηριακά* και *πραγματικά* στη ζωή και σε κοινωνία με τον Θεό. Η Θεία Λειτουργία είναι η Βασιλεία του Θεού «ήδη και όχι ακόμη». Και την εσχατολογική αυτή κοινωνία τη ζούμε ήδη μέσα στην Ιστορία.

2. Ποιο είναι το νόημα του γεγονότος ότι υπάρχουμε;

Κάποτε, όταν ήμουν Καθηγητής Θεολόγος σε ένα συστεγασμένο Γυμνάσιο και Λύκειο της Β. Ελλάδος και υπεύθυνος συντονισμού της μαθητικής Εφημερίδας

«Μυθαγδάτη», την οποία εξέδιδε μία μικτή ομάδα μαθητών του Σχολείου, προέκυψε, μέσα από την διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, μία ιδέα: να κάνουν οι μαθητές ένα «Γκάλοπ στους Καθηγητές» (αυτός ήταν ο συντακτικός τίτλος) όλων των ειδικοτήτων με το μοναδικό και συνολικού ενδιαφέροντος ερώτημα: «Γιατί ζούμε;». Ένα απλό ερώτημα με δύο μόνο λέξεις. Κάτι ανάλογο με το τεθέν εδώ ερώτημα. Ένα ερώτημα, όμως, που ψηλαφίζει και αγκαλιάζει σύνολη τη ζωή. Ωστόσο, δόθηκαν διάφορες, πολλές και ποικίλες απαντήσεις στους μαθητές, αλλά ουσιαστικά καμμία δεν άγγιζε το γεγονός της ζωής. Για ένα τόσο καίριο ζήτημα, οι ίδιοι εύρισκαν ανικανοποίητες τις απαντήσεις των δασκάλων τους. Εν τέλει, θεώρησαν ότι οι δοθείσες απαντήσεις άφηναν αναπάντητο το ερώτημα, και αυτό έγινε η αφορμή, ώστε οι ίδιοι μαθητές να εξαπολυθούν στους δρόμους της κωμόπολης και να υποβάλουν το ίδιο ερώτημα αυθόρμητα και απροϋπόθετα στους περαστικούς από όλα τα μορφωτικά στρώματα. Ανεξαρτήτως κοινωνικής και μορφωτικής διαστρωμάτωσης, οι απαντήσεις παρουσίαζαν μία ανάλογη ποικιλία με αυτή των καθηγητών και ένα ευρύ άνοιγμα βεντάλιας. Αλλά και πάλι, δεν δινόταν απάντηση. Και οι μαθητές, ευρισκόμενοι στο ουσιαστικό ξεκίνημα της ζωής, έμειναν κατάπληκτοι, πώς ενήλικες, με πολλά φυσικά προσόντα και πολλά μορφωτικά ιδιώματα, αδυνατούσαν τελικά να ορίσουν «γιατί ζουν»!... Και το επεσήμαναν στην «Μυθαγδάτη»: «Οι άνθρωποι δεν γνώριζαν γιατί ζουν, δεν μπορούσαν να ορίσουν το νόημα της ζωής και αγνοούσαν, γιατί υπάρχουμε».

Με βάση τα όσα ειπώθηκαν στο 1ο ερώτημα, εάν τα πράγματα έχουν έτσι, δηλ. ότι η δημιουργία του ανθρώπου και της κτίσεως (σύμπαντος) έχει λόγο ύπαρξης, τότε ο λόγος αυτός είναι *αγαπητικός*, είναι *κοινωνιακός*. Ο Τριαδικός Θεός δημιούργησε τους ανθρώπους «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν» Του (Γεν. 1, 26). Μας δημιούργησε ως «εικόνα» Του με σκοπό και στόχο να ζούμε στο οντολογικό όραμα και στην προοπτική του «καθ' ομοίωσιν». Σε αυτό το γεγονός, ο Ευαγγελιστής Ιωάννης, πολλούς αιώνες αργότερα, καταγράφει μία επεξηγηματική διατύπωση πολύ απλή, όταν λέει ότι «ο Θεός αγάπη εστί» (Α' Ιω. 4, 8 και 16). Και σε αυτήν την διατύπωση εμπεριέχεται και η απάντηση, ότι «ο Θεός (= ο Τριαδικός, τα Τρία Πρόσωπα) είναι αγάπη (= *κοινωνία*)». Ο Θεός δεν είναι μόνος, είναι κοινωνία Προσώπων («Τριάς η εν Μονάδι»: εκκλησιαστικός Όρθρος). Όπως ο Θεός είναι τριαδικός, είναι Πρόσωπα, *διακριτές ετερότητες*, έτσι δημιουργεί και τους ανθρώπους, ως πρόσωπα και *διακριτές ετερότητες*, και τους καλεί να ζήσουν και εκείνοι, όπως ζουν και τα τριαδικά Πρόσωπα, ως *ενότητα και κοινωνία*, δηλ. ως κοινωνία μεταξύ

τους οι άνθρωποι, και αυτοί με κοινωνία με τον Τριαδικό Θεό, που είναι ο ίδιος πηγή της αγάπης και της κοινωνίας.

Άρα, η απάντηση στο αρχικό ερώτημα· «Γιατί ζούμε;», ή στο υποβληθέν εδώ παρεμφερές *ομονοηματικό* ερώτημα· «Ποιο είναι το νόημα του γεγονότος ότι υπάρχουμε;», είναι πλέον σαφής: «για να αγαπάμε και να μας αγαπούν»!... [Πρβλ. το «αγαπάτε αλλήλους» (Ιω. 13, 34-35 και 15, 12-17)]. Η *αγάπη* είναι ζωή και κατάσταση, είναι δρόμος και πορεία, είναι *ενότητα προσώπων και κοινωνία προσώπων*. Επομένως, υπάρχουμε για να *κοινωνούμε*, να κοινωνούμε (με) τα άλλα πρόσωπα σε προοπτική κοινωνιακής αμοιβαιότητας και σε κοινωνία όλων μας με τον Θεό ήδη από τώρα, σε μία κίνηση ενότητας/κοινωνίας που γίνεται η χαρά της ζωής και η υπέρβαση του υπαρξιακού αδιεξόδου, και ο λόγος της αληθινής ύπαρξης. Το «αγαπώ» σημαίνει «κοινωνώ» με τον άλλον, με τον *έτερο* (από εδώ προκύπτει και η *ετερότητα*), με τα άλλα πρόσωπα. Εάν δεν *κοινωνήσω*, δεν θα αγαπήσω και δεν θα ζήσω, έστω και εάν συνεχίζω να ζω βιολογικά και χωρίς αγάπη. Για αυτό και ο Χριστός είναι στην Ιστορία και στα Έσχατα «το Α και το Ω» (Αποκ. 1, 8 και 11· 21, 6· 22, 13), δηλ. το πρώτο και το τελευταίο γράμμα, η αρχή και το τέλος του ρήματος «ΑΓΑΠΩ».

3. Γιατί η δική σας αλήθεια είναι η αληθινή;

Εάν το προηγούμενο ερώτημα σχετιζόταν άμεσα με την ζωή καθ' εαυτήν και το βαθύτερο υπαρκτικό νόημά της, το παρόν τρίτο ερώτημα σχετίζεται με το μεγάλο ζήτημα της αλήθειας. Πράγματι, είναι σαφές ότι πρόκειται για αξονικό ερώτημα σε παγκόσμια κλίμακα και καλύπτει διαχρονικά σύμπασα την πανανθρώπινη ζωή. Έχει, όμως, ιδιαίτερη σημασία να δούμε πρωταρχικά τι είναι αλήθεια και, στη συνέχεια, εάν τελικά καταφέρουμε να την ορίσουμε, να δούμε από κοντά τι σημαίνει αυτή η ορισθείσα αλήθεια για τη ζωή μας. Και αυτό, γιατί ισχύει πάντοτε η διατυπωθείσα αρχαιοελληνική αρχή-αξίωμα, ότι αρχή μελέτης και «αρχή παιδείσεως η των ονομάτων επίσκεψις» (Αντισθένης ο Κυνικός, εν Αρριανού, *Επικτήτου Διατριβαί*, 1, 17, 22). Λοιπόν, «τι εστίν αλήθεια;», αναρωτιούνταν οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι.

Μία πρόχειρη λεξικογραφική έρευνα μας προσφέρει τα παρακάτω στοιχεία και χαρακτηριστικά της αλήθειας. Ετυμολογικά, η λέξη «αλήθεια» προέρχεται από το «α-» στερητικό και την λέξη «λήθη», που σημαίνει λησμονιά, ξεχασιά, λησμονητή κατάσταση, ξέχασμα. Επομένως, «αληθής» σημαίνει ο αλησμόνητος, ο πραγματικός,

αυτός που, λόγω της πραγματικότητας και της αληθινότητάς του, δεν λησμονείται και, κατ' επέκταση, ο αληθινός, ο μη ψεύτικος. Για αυτό και στο διατυπωθέν εδώ τρίτο ερώτημα του παρόντος Ερωτηματολογίου διακρίνεται ένα ενδιαφέρον αίτημα βαθύτερης διερεύνησης σχετικά με μία «αλήθεια *αληθινή*»!...

Οι πρώτοι που έθεσαν το ερώτημα περί αληθείας ήδη από την αρχαιότητα υπήρξαν οι Έλληνες φιλόσοφοι με την πολύ απλή και λακωνική διατύπωση, όπως διατυπώθηκε παραπάνω· «τι εστίν αλήθεια;». Από τότε, προκλήθηκε μία απέραντη γραμματεία συγγραφικών έργων και φιλοσοφικών δοκιμίων, στους εγγύς και τους μακράν, όταν μάλιστα αυτό το *ζήτημα της αλήθειας* συνδέθηκε με τον Θεό και την ίδια την ζωή, επιχειρώντας να δώσει αυτή η πληθωρική γραμματεία απάντηση στο τεθέν ερώτημα. Η μελέτη των αρχαίων κειμένων που συνεγράφησαν προ Χριστού (π.Χ.) και μετά Χριστόν (μ.Χ.) αποκαλύπτει ότι δόθηκαν διάφορες και ποικίλες απαντήσεις σε αυτό το τόσο τελικά μικρό και απλό ερώτημα, όταν τις αναζητήσει κανείς στα σχετικά κείμενα της Παγκόσμιας Γραμματείας.

Σε μία τέτοια αναζήτηση επιδόθηκα και εγώ σε προσωπικό επίπεδο ήδη από τα μαθητικά μου χρόνια. Ερεύνησα κείμενα των οικείων χώρων προς αναζήτηση απαντήσεως, δηλ. κυρίως φιλοσοφικά, θρησκευτικά και θεολογικά. Ο χώρος εδώ δεν επαρκεί να παραθέσουμε και πολύ περισσότερο να αναλύσουμε την ποικιλία προβληματισμών σε αυτό το ερώτημα. Υπάρχει, όμως, κάτι που θα είναι πολύ χρήσιμο για τη συνέχεια να ειπωθεί εδώ. Πρόκειται για ένα κοινό χαρακτηριστικό όλων των απαντήσεων και των προσεγγίσεων, το οποίο θα μπορούσε να διατυπωθεί συνοπτικά με μία μόνο πρόταση: Φιλόσοφοι και Αρχηγοί θρησκειών προτάσσουν την αλήθεια ως μία ύψιστης μορφής υπαρξιακή προτεραιότητα, διατεινόμενοι ουσιαστικά *ότι κατέχουν την ολότητά της* και απευθύνονται στους ανθρώπους και τους λαούς την εξής γενική αποκλειστική διατύπωση: «Ελάτε σε εμένα/σε εμάς και θα σας δείξω/δείξουμε την αλήθεια»!... Δηλ., με άλλα λόγια, φιλόσοφοι και αρχηγοί θρησκειών διατείνονται με σιγουριά και αποκλειστικότητα ότι «(κατ)έχουν την αλήθεια» και, επομένως, θα την φανερώσουν σε όσους θα προστρέξουν σε αυτούς!...

Η επιβεβαιωτική αυτή διατύπωση θέτει ένα δευτερογενές ερώτημα, το οποίο σχετίζεται με το περιεχόμενο αυτής καθ' εαυτήν της αλήθειας. Τι ακριβώς είναι αυτό που θα μας δείξουν και θα μας φανερώσουν όλοι αυτοί; Ποιο το περιεχόμενό του; Και ποια η σχέση αυτής της αλήθειας, την οποία σύμπασα η ανθρωπότητα ενατενίζει διερευνητικά, με τη ζωή μας; Εδώ, όμως, υπάρχει ένα μεγάλο κενό απαντήσεων και,

εν τέλει, ούτε απάντηση υπάρχει, ούτε απαντήθηκαν αυτά ουσιαστικά ποτέ και, από ό,τι φαίνεται, δεν θα απαντηθούν ποτέ από όλους αυτούς.

Αυτή την αίσθηση έχει ο κάθε μελετητής και ο κάθε κληρικός της αλήθειας μετά από έναν περίπλοκο προβληματισμό και αναζητήσεις. Και τελικά, το ερώτημα παραμένει αδιέξοδο και αναπάντητο. Αυτή την αίσθηση είχα αποκομίσει και εγώ ως αυτοσχέδιος ερευνητής της αλήθειας. Μέχρι που διάβασα, όταν ήμουν ακόμη μαθητής στο Λύκειο, την Καινή Διαθήκη. Εκεί βρήκα, σε δύο διαφορετικά σημεία, και το τεθέν από την Αρχαιότητα φιλοσοφικό ερώτημα περί αληθείας, και μία απάντηση μοναδική στο είδος της και με έκδηλο το ύφος στην αποκλειστικότητά της. Το ένα σημείο είναι εκείνο, όπου ο φιλοσοφών Πιλάτος στο Πραιτώριο υποβάλλει στον Χριστό με κάποια αδιέξοδη απογοήτευση το ίδιο το γνωστό ερώτημα: «τι ἐστὶν ἀλήθεια;» (Ιω. 18, 38), όταν ο Χριστός, ακριβώς για να τον προβληματίσει, του κάνει αναφορά σε αυτήν. Στο ερώτημά του αυτό ο Χριστός σιωπά και δεν του απαντά, γιατί το είχε ήδη και προγενέστερα απαντήσει σε μία αντίστοιχη συνάφεια. Και ακριβώς αυτό είναι το άλλο σημείο, το δεύτερο, στην σειρά του βιβλικού κειμένου, αλλά χρονικά προηγείται κατά πολύ του διατυπωθέντος ερωτήματος του Πιλάτου. Και είναι το σημείο που εμένα προσωπικά με άφησε διπλά ενεδό, όταν το συνάντησα στο κείμενο και το διάβασα, συνιστώντας για μένα –και το εκφράζω εκ των προτέρων– *στάση ζωής!*... Και ποιο είναι αυτό το σημείο; Είναι εκεί, όπου ο Χριστός μιλάει αποκαλυπτικά για τον εαυτό Του και χρησιμοποιεί τρεις μόνον λέξεις, για να αυτοπροσδιορισθεί και να αυτοχαρακτηρισθεί και να αυτοαποκαλυφθεί ενώπιον της ανθρωπότητας. Λέει με έναν εντυπωσιακό αλλά και αποκλειστικό τρόπο: «Εγώ εἰμι ἡ οδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή!»... (Ιω. 14, 6). Και το καταθέτει ως μαρτυρία και ως απάντηση, πριν να τον ρωτήσει ο Πιλάτος...

Στο πανανθρώπινο ερώτημα αιώνων· «τι ἐστὶν ἀλήθεια;», ο Χριστός δίδει συγκεκριμένη απάντηση, από τη μία μεριά, και, από την άλλη, προβαίνει σε κάτι ανθρωπίνως αδιανόητο: *ταυτίζει την ἀλήθεια με τον εαυτό Του*. Να γιατί έμεινα ενεδός! Βρήκα (ακόμη) μία απάντηση στο διαχρονικό ερώτημα, που διέφερε κατά πολύ από όλες τις άλλες, και ανακάλυψα και το περιεχόμενο της αλήθειας, αυτό που αναζητούν και δεν το απαντούν οι φιλόσοφοι, το οποίο, από ό,τι φαίνεται, δεν είναι ιδέα, δεν είναι μία αφηρημένη κατάσταση ή κάτι άλλο παρεμφερές, αλλά είναι πρόσωπο... Η αλήθεια είναι πρόσωπο! Και αυτό το πρόσωπο έχει όνομα... Όταν, όμως, συνειδητοποίησα αυτήν την «ανακάλυψη», ξανοίχτηκε μπροστά μου μία ήπειρος προβληματισμών, αρχικά αρνητικών και στη συνέχεια θετικών, που καθόρισαν τη

μετέπειτα ζωή μου. Ξανοίχτηκε όντως μία ήπειρος ερωτηματικών που στη συνέχεια έγινε ήπειρος θαυμαστικών. Για αυτό και αυτή καθόρισε την ζωή μου και τις επιλογές της.

Έχουν σημασία τα αίτια αυτής της συνειδητοποίησης, καθώς σχετίζονται με το υποβληθέν εδώ 3ο ερώτημα. Οι φιλόσοφοι και οι αρχηγοί των θρησκειών θέτουν (ακόμη και σήμερα) το αναπάντητο ερώτημα· «τι εστί αλήθεια;», ενώ ο Χριστός έρχεται και δεν θέτει καν τέτοιο ερώτημα, ούτε καν τον απασχολεί σε υπαρξιακό επίπεδο. Εκείνοι, μετά την θέση του ερωτήματος, δεν το απαντούν τελικά, ενώ ο Χριστός δεν το θέτει και το απαντά. Εκείνοι λένε, με έναν ουσιαστικά κοινό παρονομαστή· «ελάτε να σας δείξουμε την αλήθεια – και άρα, εμμέσως πλην σαφώς «δεν είμαστε η αλήθεια» –, ενώ ο Χριστός λέει καθαρά και διάφανα ότι «Εγώ είμαι η αλήθεια» που αναζητάτε. Εκείνοι ορίζουν την αλήθεια ως ιδέα, ιδεολόγημα, κατάσταση, ενώ ο Χριστός την ορίζει ως πρόσωπο. Εκείνοι αδυνατούν να αποδώσουν το περιεχόμενό της και να της δώσουν όνομα, ενώ ο Χριστός, ορίζοντάς την ως πρόσωπο, της δίδει το όνομα «Εμμανουήλ» (= *μεθ' ημών ο Θεός*) και την ταυτίζει με τον εαυτό Του. Έχουμε δηλ. *προσωποποίηση της αλήθειας στο πρόσωπο του Χριστού* και, άρα, η αλήθεια, την οποία ο κόσμος αναζητεί ετεροκεντρισμένα, ταυτίζεται με τον (Τριαδικό) Θεό τον ίδιο. Κοντολογίς, έχουμε αυτά και πολλά άλλα συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία δεν είναι του παρόντος να παρατεθούν.

Όταν συνειδητοποίησα όλα αυτά μέσα από μία διαδικασία μικροχρόνιου προσωπικού διαλογισμού, κατέληξα να διατυπώσω, στο μέτρο των εφηβικών μου δυνατοτήτων, έναν οριακό αφορισμό, τον οποίο κλήθηκα εγώ με τη σειρά μου να τον επεξεργασθώ υπαρκτικά και να τον απαντήσω. Σε εκείνη ακριβώς τη χρονική φάση, αναλογίσθηκα· «Μα, τι συμβαίνει; Όλοι λένε· ελάτε σε εμάς και μόνον εμείς θα σας δείξουμε την αλήθεια... Ο Χριστός, όμως, δεν προσομοιάζει λεκτικά, ούτε συντάσσεται οντολογικά μαζί τους». Αυτή ήταν η πρώτη απαντητική διατύπωση. Και συνέχισα με τον εξής καθοριστικό διαλογισμό: «Εδώ έχουμε κάτι το αποκλειστικά μοναδικό: Ή ο Χριστός είναι ο μεγαλύτερος απατεώνας που πέρασε ποτέ από την ανθρωπότητα (πρώτη εκδοχή), ή (δεύτερη εκδοχή) είναι ο μόνος αληθινός!». Οι άλλοι είναι ούτως ή άλλως απατεώνας, καθώς διατείνονται να μας δείξουν μία αλήθεια που αδυνατούν να ορίσουν ούτε την ίδια ούτε το περιεχόμενό της και, άρα, αυτή δεν υπάρχει. Και ο Χριστός, όμως, θα είναι απατεώνας, και μάλιστα πολύ μεγαλύτερος από όλους αυτούς, διότι εκείνοι δεν ταύτισαν ποτέ τον εαυτό τους με την αλήθεια, ενώ αυτός, στον ορισμό της, μίλησε με αποκλειστικότητες και ταύτισε

την αλήθεια με τον εαυτό Του. Εάν, όμως, στην δεύτερη εκδοχή, ο λόγος Του είναι αληθινός και στα λεγόμενά Του αληθεύει, τότε ο Χριστός είναι ο μόνος αληθινός!... Ενδιάμεση κατάσταση δεν υπάρχει, ακριβώς διότι εδώ αγγίζουμε τα όρια της απολυτότητας.

Η δική μου προσωπική αναζήτηση άρχισε από τότε. Ποιος είναι τελικά αληθινός; Οι άλλοι ή ο Χριστός; Στην πρώτη εκδοχή και πάλι, αν όλοι είναι απατεώνες σχετικά με την αλήθεια και είναι ανάμεσα σε αυτούς και ο Χριστός, ο οποίος τους ξεπέρασε «στην απατεωνιά», διότι είπε πράγματα που εκείνοι δεν μπόρεσαν ή δεν διανοήθηκαν να πουν, τα οποία όμως όλων, και εκείνου, μπορεί να είναι ψέμματα. Και άρα, κανείς δεν είπε την αλήθεια, η οποία στην κατάληξη αυτής της διαδρομής αποδεικνύεται τελικά ανύπαρκτη και άνευ περιεχομένου. Στην δεύτερη εκδοχή, όμως, εάν η αλήθεια προσωποποιείται –όχι σε ιδέα αλλά– σε συγκεκριμένο πρόσωπο και αυτό το πρόσωπο είναι ο Χριστός, τελικά αυτός είναι η αλήθεια και αυτός είναι ο μόνος αληθινός!... Έτσι, στην περίπτωση αυτή, όλα αυτά φανερώνουν ότι ο Χριστός αληθεύει και παραμένει «αληθής» με την αρχική ετυμολογική σημειολογία του όρου, ότι δηλ. είναι αξέχαστος, αλησμόνητος, αληθινός, πραγματικός, ορατός, αυθεντικός, και είναι αυτός που τελικά γνωρίζουμε ως αλήθεια και αυτός που ενθυμούμαστε ως *αλήθεια*. Διότι, πραγματικά, «η χάρις και η *αλήθεια* δια Ιησού Χριστού εγένετο» (Ιω. 1, 17).

Να γιατί η δική μου αλήθεια είναι αληθινή! Και αυτή η αληθινότητα και η κατάληξη της αναζήτησής μου έγινε επιλογή ζωής για την ζωή μου και για όσους απευθύνομαι.

Το θέμα της προσωποποιημένης αλήθειας, λοιπόν, που έχει πλέον όνομα δεν σταματά μετέωρα και ευάλωτα εδώ. Ο Χριστός στην διατύπωσή του περί αληθείας την πλαισίωσε με άλλες δύο λέξεις, την οδό και την ζωή, όντας η αλήθεια κατά σειρά δεύτερη. «Εγώ ειμί η *οδός*, η αλήθεια και η *ζωή*» (Ιω. 14, 6). Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει και μία υπαρκτική διερεύνηση και μία συνέχεια που σχετίζεται με το εδώ 3ο ερώτημα, καθώς οι τρεις λέξεις-έννοιες είναι δομημένες αλληλοπεριχωρητικά... Η πρώτη είναι η «οδός»: «Εγώ είμαι ο δρόμος», ο δρόμος για να φτάσω στην αλήθεια. Δεν προηγείται η αλήθεια του δρόμου, αλλά ο δρόμος της αλήθειας. Και ο Χριστός δεν είναι τελικά μόνον αλήθεια· είναι και ο δρόμος, ο μοναδικός – πάλι αποκλειστικότητα – δρόμος που οδηγεί προς την αλήθεια. Δεν είναι, όμως, μόνον *οδηγός δρόμος* προς την αλήθεια και η ίδια η αλήθεια, αλλά είναι και η ζωή, η

αλήθεια της ζωής και ο δρόμος προς την αληθινή ζωή (εδώ η αλήθεια γίνεται επίθετο!).

Ωστόσο, εδώ ξανοίγεται και ένα άλλο (αλλά όχι το τελευταίο) σημείο που διατίθεται ως ερώτημα· «Τι είναι τελικά ζωή»; Εάν αναζητήσουμε τον ορισμό της ζωής σε εγκυκλοπαίδειες και σε λεξικά, καθώς και σε επιστημονικού περιεχομένου πραγματείες, θα ανακαλύψουμε πως όλα και όλοι οι επιστήμονες λένε ότι δεν έχουμε ακριβή ορισμό της ζωής. Άρα, με άλλα λόγια, η ανθρωπότητα ολόκληρη, στην εμπειρική και επιστημονική της δραστηριότητα δεν κατάφερε μέχρι σήμερα να ορίσει επακριβώς τι είναι αλήθεια και τι είναι ζωή. Και έρχεται ο Χριστός και απαντά και στα δύο ερωτήματα και, επιπλέον, η απάντηση των ερωτημάτων ταυτίζεται με το πρόσωπό Του: «Εγώ ειμι η αλήθεια και η ζωή» (Ιω. 14, 6). Κατά συνέπεια, ο Χριστός είναι κάτι πλέον και πέρα από την αλήθεια, είναι αυτό που τον χαρακτήρισαν οι αιώνες ως Ζωή και Ζωοδότη!...

Για αυτό και ο Χριστός ο ίδιος είναι κοινωνία αλήθειας και ζωής. Και όταν Τον κοινωνούμε, όταν κοινωνούμε μαζί Του *σαρκικά* (αυτό είναι το μυστήριο της Θείας κοινωνίας), κοινωνούμε με την αλήθεια και την ζωή, «ίνα ζωήν έχωμεν και περρισόν έχωμεν» (Ιω. 10, 10).